

YANGI O'ZBEKISTONDA XALQARO SIFAT TIZIMLARINING TADBIQ ETILISHI

Abdunazarov Saidaxmat Abdumalikovich

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasini mudiri dots.

saidaxmad_1957@mail.ru

Asrorov Habibullo G'anijon o'g'li

Jizzax politexnika instituti talabasi

asrorovhabibullo36@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekistonda xalqaro sifat tizimlarining joriy etilishi iqtisodiyotni rivojlantirish, kompaniyalarning raqobatbardoshligini oshirish va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilash uchun muhim qadamdir. Xalqaro sifat standartlariga muvofiqligi mahsulot va ishlab chiqarish jarayonlarini doimiy ravishda takomillashtirishni taqozo etadi, bu esa o'z navbatida innovatsiyalar va yangi texnologiyalarni ishlab chiqishni rag'batlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Xalqaro sifat tizimi, sifat menejmenti, standart.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, respublikada boshqaruvni samarali tashkil etish korxonalarini zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash darajasidan ko'ra kerakli darajada emas. Korxonada mahsulot sifati va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun sifat menejmenti tizimi yo'lga qo'yilmagan desak, mubolag'a bo'lmaydi. Ushbu muammoni faqat sifat menejmenti orqali hal qilish mumkin, chunki sifat menejmenti tizimi tizimli xususiyatga ega va mahsulot va xizmatlarning butun hayot aylanishini qamrab oladi. Shunday qilib, korxonalarda sifat menejmenti tizimini ishlab chiqish va joriy etish zamonaviy va samarali ishlab chiqarishni boshqarish tizimini yaratishga yordam beradi.

Hozirgi vaqtda mahsulot sifatini oshirish strategik muammo bo'lib, uning yechimi mamlakatimiz iqtisodiyotini barqarorlashtirishni belgilab beradi. Sifatni oshirish jarayoni nafaqat mahsulotni sotish yoki ishlab chiqarishdan ko'proq foyda olish uchun, balki jamiyat va uning rivojlanishi uchun ham zarurdir.

O'zbekiston Respublikasida 2022-yilda sifat menejmenti tizimlarini joriy etish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar tahlil qilinganda, 645 ta korxonada 1065 ta sifat menejmenti tizimiga sertifikatlar berildi; 72 ta yengil sanoat korxonasi uchun "Oeko Tex", 6 korxonalar uchun "Sedex", 2 korxonalar uchun BCSI xalqaro standartlari talablari asosida mahsulot ishlab chiqarish ham yo'lga qo'yildi.

O'zbekistonda korxonalarini standartlashtirish sohasidagi xalqaro talablarga muvofiqlashtirish ko'rsatkichining tarmoqlar bo'yicha tahlili shuni ko'rsatadiki, eng katta ulush qurilish tarmog'iga to'g'ri keladi. Shuningdek, metallurgiya (833 dona), to'qimachilik va charm (638 dona), axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalar (1 124 dona), neft va gaz (1 354 dona), elektrotexnika (1 467 dona), kimyo sanoatida standart xalqaro talablarga javob beradi. texnologiyalar (1374 dona), oziq-ovqat sanoati (2154 dona) va boshqa sohalar (5224 dona)".

2024- yilning yanvar-mart oylarida respublika korxonalarida tomonidan 166,4 trillion soʻmlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarildi va sanoat ishlab chiqarish indeksi oʻtgan yilning shu davriga nisbatan 106,5 foizni tashkil etdi. Shu bilan birga, sanoat ishlab chiqarishining umumiy hajmida ishlab chiqaradigan sanoatning ulushi 79,6 foizni, togʻ-kon sanoati va ochiq konlarni ishlash sanoati 10,1 foizni, elektr, gaz, bugʻ bilan taʼminlash va havoni konditsiyalash 9,8 foizni, suv bilan taʼminlash, kanalizatsiya tizimi, chiqindilarni yigʻish va utilizatsiya qilish 0,5 foizni tashkil etdi. Sanoat ishlab chiqarishi oʻsishining asosiy omili boʻlib qayta ishlash sanoati korxonalarida ishlab chiqarish oʻtgan yilning shu davriga nisbatan 7,1 % ga, suv bilan taʼminlash, kanalizatsiya tizimi, chiqindilarni yigʻish va utilizatsiya qilish sanoatida 5,8 % ga, togʻ-kon sanoati va ochiq konlarni ishlash sanoatida 4,9 % ga hamda elektr, gaz, bugʻ bilan taʼminlash va havoni konditsiyalash sanoatida fizik hajm indeksi 2,9 % ga oshganligi kuzatildi. Shu bilan birga, ishlab chiqaradigan sanoatida rezina va plastmassa buyumlar ishlab chiqarish (2023- yilning yanvar-mart oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 106,0 %), shuningdek, toʻqimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish (2023- yilning yanvar-mart oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 104,3 %) hajmi oshdi. Oʻtgan yilning shu davriga nisbatan kompyuterlar, elektron va optik mahsulotlar ishlab chiqarish (2023- yilning yanvar-mart oylariga nisbatan fizik 2 hajm indeksi 83,8 %), oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish (2023- yilning yanvar-mart oylariga nisbatan 81,2 %) hajmi pasayishi kuzatildi.

Iqtisodiy faoliyat turlari kesimida faoliyat koʻrsatayotgan korxonalar va tashkilotlarning eng koʻp sanoat sohasida – 62 807 tani tashkil etdi.

Korxonalarda ISO 9000 sifat menejmenti tizimini joriy etish va sertifikatlash zaruratining koʻplab sabablarini hisobga olgan holda, ularni tartibga solish va tasniflash variantlarini koʻrib chiqish tavsiya etiladi. Sabab omillarini "ichki" va "tashqi" ga boʻlish mumkin.

Ichki sabablar korxonalar samaradorligi va unumdorligini oshirish bilan bogʻliq. Bularga quyidagilar kiradi:

- mahsulot sifatini oshirish;
- ichki jarayonlarni tezlashtirish;
- xarajatlarni kamaytirish;
- xodimlar bilan munosabatlarni yaxshilash;
- axborot almashish va tahlil qilish tartibini belgilash.

"Total sifat menejmenti" kontsepsiyasini amalga oshirish oʻqitish va boshqa koʻp narsalarni oʻz ichiga olishi mumkin.

Tashqi sabablar korxonaning atrofdagi biznes muhitiga (mijozlar, etkazib beruvchilar, davlat organlari) taʼsiriga bogʻliq. Bunda Sifat menejmenti tizimining asosiy vositasi rasmiy sertifikatlangan hujjat, yaʼni sertifikat hisoblanadi. Korporativ imidjini oshirish, eksport faoliyatini osonlashtirish, ichki va tashqi bozorlarda isteʼmolchilarning ehtiyojlarini qondirish, davlat organlari bilan munosabatlarni yaxshilash, jamiyat bilan ishonchli munosabatlar oʻrnatish, raqobatchilardan

izolyatsiya qilish, raqobatda ustunlik (yoki aksincha, raqobatchilardan kuchsiz bo‘lmaslik) shular jumlasidandir. sertifikatlar) va boshqalar.

Korxonalarda xalqaro standartlar talablariga mos sifat tizimlarining joriy etilishi korxonalarining raqobat muhitida muvaffaqiyat qozonishining kafolati bo‘lib, korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish hamda iste‘molchilarni sifatli va ekologik toza mahsulotlar bilan ta‘minlash imkonini beradi. Shu munosabat bilan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasini tomonidan mazkur sohaga katta e‘tibor qaratilmoqda, xususan:

Mahalliy ishlab chiqarish korxonalarida xalqaro sifat tizimlarini joriy etishning huquqiy va me‘yoriy asosi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining va Vazirlar Mahkamasining ushbu sohadagi qarorlari, jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish sifatini oshirish va ishlab chiqarish sifatini oshirishni rag‘batlantirishni kuchaytirish to‘g‘risida”gi farmoni hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2004-yil 22-iyuldagi “Mahsulot yetkazib berishni kengaytirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 349-sonli Eksport qiluvchi korxonalar va raqobatbardoshligi to‘g‘risidagi PK-1731; O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 19 iyundagi 173-son va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2006 yil 29 avgustdagi 183-sonli “Sifatni joriy etish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori. korxonalarda xalqaro standartlarga muvofiq boshqaruv tizimlari” soliqlar, bojxona, eksport jarayonlari mahsulotlari va bank xizmatlari. Ishlab chiqarish korxonalarini imkoniyatlarini yanada kengaytirish maqsadida bir qator imtiyozlar berildi.

O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 356-moddasiga muvofiq soliq solinadigan baza yangi texnologik asbob-uskunalarni sotib olishda, sifat menejmenti tizimlari va mahsulotlarni xalqaro standartlar talablariga muvofiq sertifikatlashtirishni joriy etishda qisqartiriladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 26-martdagi PQ-1731-sonli qaroriga muvofiq, sifat menejmenti tizimini joriy etuvchi mikrofirmalar va kichik korxonalariga nisbatan yagona soliq to‘lovlarini kamaytirish tartibi qo‘llaniladi.

Sifatni boshqarish tizimlari uchun akkreditatsiya mavjud. QMS sifat menejmenti tizimini anglatadi. QMS akkreditatsiyasi kompaniyaning sifat menejmenti tizimi oldindan belgilangan muayyan standartlarga javob berishini baholash va tasdiqlash jarayonini anglatadi. Ushbu standartlar nazorat qiluvchi organlar, sanoat guruhlar yoki kompaniyaning o‘zi tomonidan o‘rnatilishi mumkin.

QMS akkreditatsiyasini olish kompaniyada mahsulot yoki xizmatlar sifatini boshqarish uchun mustahkam va samarali tizim mavjudligini ko‘rsatadi. Bu mijozlar ehtiyojini qondirish va kompaniya brendiga ishonchni oshirishga yordam beradi. QMS akkreditatsiyasi, shuningdek, kompaniyaga tegishli qoidalar va sanoat standartlariga rioya qilishga yordam berishi mumkin va ayrim turdagi biznes yoki sanoat uchun talab qilinishi mumkin.

QMS akkreditatsiyasini olish uchun kompaniya tegishli standartlarga javob berishini ko'rsatish uchun baholash jarayonidan o'tishi kerak. Ushbu baholash uchinchi tomon sertifikatlashtirish organi tomonidan o'tkazilishi yoki kompaniya tomonidan o'zini o'zi baholashi mumkin. Baholash jarayoni odatda kompaniyaning sifat menejmenti tizimi hujjatlarini ko'rib chiqish, uning jarayonlari va protseduralarini kuzatish va uning ishlash ma'lumotlarini baholashni o'z ichiga oladi. Agar kompaniya talab qilinadigan standartlarga javob berishi aniqlansa, unga QMS akkreditatsiyasi beriladi.

Kompaniya akkreditatsiyadan o'tishi mumkin bo'lgan bir necha xil turdagi QMS standartlari mavjud, jumladan ISO 9001, bu eng keng tarqalgan sifat menejmenti standarti hisoblanadi. Boshqa QMS standartlariga ISO 13485 (tibbiy asboblarning sanoati uchun), ISO 14001 (atrof-muhitni boshqarish tizimlari uchun) va AS9100 (aerokosmik sanoati uchun) kiradi.

Sifat menejmenti tizimini sertifikatlash menejment tizimi ISO 9000 seriyali standartlar talablariga javob beradigan tashkilotlarga sertifikatlashtirish organlari (CB) tomonidan taqdim etiladi. ISO 9001 - bu tashkilotning sifat menejmenti tizimini belgilaydigan xalqaro standart.

Uning maqsadi - tashkilot tomonidan taqdim etiladigan tovarlar va xizmatlar mijozlarning talablari va talablariga mos kelishi va amaldagi qoidalarga muvofiqligiga ishonch hosil qilish uchun samarali bajariladigan talablar to'plamini taqdim etish.

ISO 9001 sifat menejmenti tizimini joriy etishning ko'plab afzalliklari bor. Bularga quyidagilar kiradi;

- operatsion samaradorlikni oshirish;
- xodimlarning o'z ishlarini qanday bajarayotganini va funktsiyalar o'rtasidagi o'zaro munosabatini tanqidiy tekshirish imkoniyati;
- kelajakdagi operatsiyalar uchun tegishli jarayonlarni o'rnatish;
- usullar va mas'uliyatni yaxshiroq hujjatlashtirish;
- jarayonning izchilligi; xodimlarning sifat haqida ko'proq xabardorligi;
- kamroq hurda va qayta ishlashdan xarajatlarni tejash, shuningdek, kamroq kafolat talablari;
- xodimlar o'rtasidagi aloqani kuchaytirish;
- mijozlar ehtiyojini qondirish;
- raqobatbardosh ustunlik;
- ishonchni oshirish;
- savdo qulayligi;
- qabul qilingan yuqori sifat;
- mijozlar auditini qisqartirish;
- bozor ulushini oshirish;
- va sertifikatlash uchun yetkazib beruvchi talablarini bajarish.

ISO 9001 akkreditatsiyasini olish uchun ariza beruvchi sertifikatlashtirish organi ISO/IEC 17021-1 va ISO 17021-3 va QMS sxemasi uchun maxsus akkreditatsiyaga qo'yiladigan talablarga muvofiq boshqa xalqaro talablarga muvofiq bo'lishi kerak. Akkreditatsiya shuni ko'rsatadiki, tashkilot menejment tizimlarini sertifikatlashtirish organlari uchun xalqaro standart talablariga javob bergan va menejment tizimlarini audit va sertifikatlash uchun malakali. Bu taqdim etilgan sertifikatlarga ishonchni ta'minlaydi va xolislik va malakani ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Gvozdin V.Yu. Upravlenie kachestvom. (Основы теории и практики. Учеб. пособ — М: «Дело и Сервис». 2009. — 304 с.

Гродзенский, С. Менеджмент качества: Учебное пособие / С. Гродзенский. - М.: Проспект, 2019. - 200 с.

1. Abdunazarov, S. A. (2021). DEVELOPMENT OF A GREEN ECONOMY: PROBLEMS AND SOLUTIONS. *Theoretical & Applied Science*, (1), 213-216.

2. Nazirova, X. Z., Nazirova, O. Z., & Abdunazarov, S. A. (2023). A NOVEL PROBABILISTIC METHOD FOR ENERGY LOSS ESTIMATION USING MINIMAL LINE CURRENT INFORMATION. *SCHOLAR*, 1(11), 54-62.

3. Abdunazarov, S. A. (2022). Green jobs: challenges. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (109), 776-780.

4. Abdunazarov, S. A. (2021). DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN. *American Scientific Journal*, (49-1), 43-45.

5. Makhmadov, F. I., Rakhimov, N. O., Berdiev, R. M., Davlatov, M. V., & Abdunazarov, S. A. (2022). Early diagnostics and prediction of outcomes of craniocerebral injury in patients with cranio-abdominal injuries. *Health care of Tajikistan*, (4), 34-40.

6. Abdunazarov, S. A. (2022). JAMIYATIMIZ EKOLOGIK MADANIYAT, BARQAROR EKOLOGIK RIVOJLANISH YO 'LIDA. *Экономика и социум*, (7 (98)), 3-6.

7. Odilovna, U. Z., & Alexandrovich, A. A. (2024). THE IMPORTANCE OF STATE PROGRAMS IN REGULATING AND DEVELOPING THE NATIONAL ECONOMY. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(5), 33-38.

8. Umarova, Z. O. (2024). HUDUDLAR TURIZMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(4 SPECIAL), 487-490.

9. Yahyoyevna, O. F., & Tatulovna, Z. M. (2024). MECHANISM OF ORGANIZING FINANCIAL MANAGEMENT IN ENTERPRISES. *Miasto Przyszłości*, 47, 866-872.

10. Obidova, F., Umarova, Z., & Rashidova, B. (2024, March). Opportunities to increase the efficiency of the development of tourism services (In the example of Jizzakh Region). In *American Institute of Physics Conference Series* (Vol. 3045, No. 1, p. 050016).

11. Obidova, F. Y. (2024). ERKIN IQTISODIY HUDUDLARNING MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTIDAGI O 'RNI. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(4 SPECIAL), 491-495.
12. Yahyoyevna, O. F. (2024, February). IQTISODIY BARQARORLIKNI TEJAMKORLIK OMILLARI TA'SIRIDA TA'MINLASH MUAMMOLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 2, pp. 136-144).
13. Odilovna, U. Z., & Pavlovna, S. E. (2024). STRATEGY FOR SUPPORTING SMALL BUSINESSES AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 219-224.
14. Umarova, Z. O., & qizi Nurboyeva, Z. Y. (2024). IQTISODIY RIVOJLANISH SHAROITIDA INNOVATSION LOYIHALARNI BOSHQARISH. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(1), 108-113.
15. Abdunazarov, S. A. (2021). SOME PROBLEMS IN DETERMINING CREDITWORTHINESS INDIVIDUALS AND WAYS TO SOLVE THEM. *International Finance and Accounting*, 2021(2), 19
16. Abdumannonovna, T. D. (2024). NEW UZBEKISTAN AND THE MUTUAL INTERESTS OF THE " BIG FOUR" INTERNATIONAL AUDITING COMPANIES. *Miasto Przyszłości*, 45, 600-605.
17. Abdumannonovna, T. D. (2024). Audit Risk, its Elements and Their Assessment. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 847-854.
18. Abdumannonovna, T. D. (2024). AUDIT-AS A FACTOR OF INCREASING BUSINESS EFFICIENCY IN ENTERPRISES. *Miasto Przyszłości*, 45, 594-599.
19. Abdumannonovna, T. D. (2024). The Document Presented by the Auditor is " Audit Report and its Contents". *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 991-997.
20. Abdumannonovna, T. D. (2024). Relationship With Auditing Standards in Controlling the Quality of Auditor's Work. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 998-1003.
21. Abdumannonovna, T. D. (2024). STUDYING THE COMPANY'S ACTIVITIES AND ACCOUNTING DURING THE AUDITOR'S INSPECTION. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(2), 21-27.
22. Abdumannonovna, T. D. (2024). Purpose, Tasks, Necessity of Audit in Uzbekistan. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 2(2), 89-92.
23. Abdumannonovna, T. D. (2024). Methods of Obtaining Audit Evidence. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 221-226.
24. Abdumannonovna, T. D. (2024). EFFECTIVE RESULTS OF APPLYING ANALYTICAL PROCEDURES IN AUDITING.

25. Abdumannonovna, T. D. (2024). EXTERNAL AUDITORS AND THEIR LIABILITY TO THIRD PARTIES. *Gospodarka i Innowacje.*, 44, 71-75.
26. Abdumannonovna, T. D. (2024). LICENSING PROCEDURE OF AUDITING ACTIVITIES IN UZBEKISTAN AND CURRENT RESULTS. *Gospodarka i Innowacje.*, 44, 35-40.
27. Abdumannonovna, T. D. (2024). IMPORTANCE AND ROLE OF INTERNAL AUDIT IN ENTERPRISES. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 6-9.
28. Abdumannonovna, T. D. (2024). DEVELOPMENT AND USEFUL ASPECTS OF AUDITING ACTIVITY IN UZBEKISTAN. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 15-18.
29. Abdumannonovna, T. D., & Abdurasul, A. D. (2024). FORMATION OF STATE FINANCE AND AUDIT ACTIVITY IN THE EARLY PERIODS IN UZBEKISTAN. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 34-37.
30. Abdumannonovna, T. D., & Sherzod, K. S. (2024). SIGNIFICANCE AND ROLE OF INTERNATIONAL AUDITING STANDARDS. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 57-60.
31. Abdumannonovna, T. D. (2023). WAYS OF DEVELOPING THE INTERNAL AUDIT SERVICE IN BUSINESS ENTITIES. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 2(8), 37-40.